

<https://helda.helsinki.fi>

Vuosi, jolloin kaikki muuttui ja pysyi ennallaan: elämää ylläpitävä työ ja voitontavoittelu COVID-19 pandemian aikana

Maury, Olivia

2021

Maury , O , Krivonos , D , Seikkula , M & Wide , E 2021 , ' Vuosi, jolloin kaikki muuttui ja pysyi ennallaan: elämää ylläpitävä työ ja voitontavoittelu COVID-19 pandemian aikana ' , Tiede & edistys , Vuosikerta. 45 , Nro 3 , Sivut 267-275 . <https://doi.org/10.51809/te.109669>

<http://hdl.handle.net/10138/340458>

<https://doi.org/10.51809/te.109669>

cc_by_nc_nd

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

VUOSI, JOLLOIN KAIKKI MUUTTUI JA KAIKKI PYSYI ENNALLAAN

ELÄMÄÄ YLLÄPITÄVÄ TYÖ JA VOITONTAVOITTELU
COVID-19 PANDEMIAN AIKANA

OLIVIA MAURY, DARIA KRIVONOS,
MINNA SEIKKULA & ELISABETH WIDE

COVID-19-pandemia ja sen ehkäisytöimenpiteet mullistivat suuren määrän arkisia käytäntöjä sekä niistä käytyä keskustelua. Kysymys siitä, kuka valmistaa lounaat, hoitaa lapset ja siivoaa kotitoimistot, muuttui äkkiä keskeiseksi kestoaiheeksi julkisessa keskustelussa. Puhutaan ”uudesta normaalista” (esim. Yle 2020; CNN 2020; WHO 2020), jonka väitteään vallitsevan kaikkialla yhteiskunnassamme. Haluamme kuitenkin haastaa tällaisen tavan käsittää COVID-19-pandemia yhteiskunnallisten ja arkisten järjestysten keskeytyksenä. Väitteemme on, että pandemia-ajan esiin nostamien ilmiöiden ymmärtämisessä tarvitaan pikemminkin ymmärrystä kapitalistisen järjestelmän perusteista ja siihen liittyvästä epätasa-arvosta: pandemia ei ole muuttanut mitään vaan pelkästään korostanut kapitalismin riippuvuutta sukupuolitetuista ja rodullistetuista sarron mekanismeista sekä siihen elimellisesti kuuluvaa uusintavan työn kriisiä.

The Marxist Feminist Collective -ryhmän (2020) erottelu *voittoa tuottavan* ja *elämää ylläpitävän työn* välillä on tässä suhteessa havainnollinen. Kyseisen erottelun avulla on mahdollista saada esiin niitä kitkoja ja ristiriitoja, jotka luonnehtivat pääoman riippuvuut-

ta uusintavasta työstä. Havainnollistamme tässä tekstissä, kuinka sukupuoleen ja rotuun nojaava eriarvoistaminen liittyy kiinteästi tähän erotteluun. Havaintomme perustuvat tahoillamme tekemään tutkimustyöhön ja aktivismiin siirtolaisuuden ja hoivatyön konteksteissa vuonna 2020. Esittelemällä arkea ja työtä koskevia havaintojamme pandemian aikana käymme kapitalistisen voitontavoittelun logiikan kimppeun, ja ruodimme sitä näkökulmasta, joka priorisoi elämän ylläpitämistä ja inhimillisiä tarpeita. Oleellista nimittäin on, että COVID-19-pandemiaan liittyvissä keskusteluissa elämää ylläpitävän työn – työn jota ei voi ”pysäyttää” edes poikkeusoloissa – arvoa ja merkitystä on aliarvioitu.

Tarkastelutapamme hyödyntää intersektionaalista analyysia, joka huomioi päällekkäiset sarron järjestelmät (esim. Federici 2012; hooks 1984). Osoitamme esimerkkien avulla, miten työhön linkittyvät hierarkiat luonnollistetaan sukupuolen, rodullistamisen ja siihen sisältyvän siirtolaisstatuksen avulla. Kriisi ei muuttanut sitä, keiden tehtävä on omassa elämässään kantaa terveyteen ja talouteen liittyvät riskit. Tarkastelemme, miten epävarmat työsuhteet yhdessä rodun, sukupuolen ja juri-

disten rakenteiden kanssa muotoilevat työtä tekevien ihmisten materiaalista todellisuutta. Samaan aikaan rasismiin juurtunut sosiaalinen todellisuus vahvistaa kansallisvaltion kuulumisen ja kuulumattomuuden erottelua: kuka kuuluu tänne ja ketkä nähdään uhkana ”terveelle” kansallisvaltion ruumiille. Päätämme puheenvuoromme keskusteluun uusien kampaailujen potentiaalista.

UUSINTAVA JA ELÄMÄÄ

YLLÄPITÄVÄ TYÖ

COVID-19-pandemia on tuonut yhä useampien tietoisuuteen sen, mitä marxilaisesta feminismistä ammentavat tutkijat ovat jo pitkään esittäneet: kapitalistisen järjestelmän sisällä tuotettu varallisuus riippuu uusintavasta, inhimillisestä työstä, jota me kaikki tarvitsemme selviytyäksemme. Marxin poliittisen talouden kritiikkiin pohjautuva feministinen keskustelu on viimeistään 1960-luvulta alkaen korostanut, kuinka uusintava työ on välttämätön ehto työvoiman myymiselle ja myös lisäarvon tuottamiselle. Sen sijaan, että uusintava työ määriteltäisiin arvoa luomattoman työn piiriin, feministiset keskustelut korostavat uusintavan työn merkitystä arvontuotannossa (Fortunati 1995). Palkkatyöksi luokitellun työn ohella on kiinnitettävä huomiota työhön, jota tehdään kodeissa palkatta sekä muuhun arvottomaksi luokiteltuun työhön, jota kapitalismi käyttää hyväkseen.

Kapitalismi hyödyntää erilaisia eroja palkattoman ja matalapalkkaisen työn oikeuttamiseksi. Keskeisiä erotteluja työvoiman parissa ovat rotu ja sukupuoli (Federici 2004; Hall 2019). Siten ”luokan” tai ”talouden” analyysin ei pitäisi alkaa valkoisen palkkatyöntekijämiehen asemasta. Haluammekin kiinnittää huomiota siihen, miten sukupuoli ja rotu monitahoisina ilmiöinä ovat keskeisiä tekijöitä siinä, miten ruumiit tulevat työvoiman hyväksikäy-

tön kohteeksi ja miten osa ihmisistä suljetaan ”arvottomina” voitontuotannon periferiaan ilman riittäviä mahdollisuuksia elämän ylläpitämiseen. Sellaiseen sukupuolijärjestelmään, jossa uusintava työ koodataan feminiiniseksi ja sälytetään pääasiassa naisille, on historiallisesti viitattu patriarkaatin käsitteellä. Sukupuolijärjestelmä linkittyy kuitenkin samalla myös muihin eroihin: yksi esimerkki tästä on hoivan ketjuuntuminen tilanteissa, joissa osan valkoisten ylä- ja keskiluokkaisten naisten työtaakasta kantavat ruskeat siirtolaisnaiset.

Erityisesti yhdysvaltalaisen rodullistettujen feministien tekemä tutkimus on nostanut esiin niitä tapoja, joilla valkoiset keskiluokkaan ja ylempään keskiluokkaan kuuluvat naiset ulkoistavat uusintavaa työtä rodullistetuille ja työväenluokkaan kuuluville naisille (hooks 1984; Glenn 1992). Myös Suomessa, erityisesti isoissa kaupungeissa, kotityöntekijän palkkaaminen on yleistynyt. Yhä useampi hakee kotitalousvähennystä kotityöntekijän tai *au pairin* palkkaamiseen (Tilastokeskus 2018), ja kotien siivoaminen on yleinen ammatti muualta muuttaneiden keskuudessa (Tilastokeskus 2011). Siirtolaistaustaisen väestön suhteellinen yliedustus matalapalkkaisella siivousalalla on paikallinen ilmentymä rasismista, jota kapitalistinen järjestelmä käyttää hyväkseen työtä ja työvoimaa jakavien erojen tuottamisessa. Rasismi tuleekin ymmärtää patriarkaatin kaltaisena, riistolle altistavia eroja luovana järjestelmänä (vrt. Robinson 1983).

Kapitalismi vähättelee uusintavan työn arvoa, vaikka se samanaikaisesti nojaa arvontuotannossaan nimenomaan siihen. COVID-19-pandemia ei ole keskeyttänyt kapitalistista tuotantojärjestelmää vaan kristalloinut siihen sisältyvää eriarvoisuutta. Elämää ylläpitävän työn käsite ohjaa meitä tarkastelemaan uusintavaa työtä myös sellaisissa yhteyksissä, joissa se ei ole alistainen kapitalistiselle talousjärjestelmälle. Entä jos yhteiskunnallista elämää ja poliittista päätöksentekoa ohjaisi voitontavoittelun sijaan ajatus elämää ylläpitävän työn välttämättömyydestä?

KOTI- JA HOIVATYÖ PANDEMIAN AIKANA

Koronapandemian aikana kodit ja asuinpaikat ovat muotoutuneet monella tavoin korostetun poliittisiksi tiloiksi, joissa sekä uusintava että tuottava työ limittyvät toisiinsa ja joihin yhteiskunnalliset ristiriidat enenevässä määrin tunkeutuvat. Koti on turvallisen idyllin ohella myös kapitalistisen vallan ja väkivallan näytämö.

Valtasuhteet tulevat esiin etenkin suhteessa taloudellisiin resursseihin, sukupuoleen ja rotuun. Yltäkylläisyydessä elävät ovat pandemia-aikaan saaneet nauttia räätälöidystä hotellipalveluista ja Airbnb:n kautta vuokrattavista karanteenisunnoista. Esimerkiksi Helsingissä Kämp Collection Hotels myy 520 euron hintaan yhden yön hotellimajoituksen sisältävää Koti puhtaaksi -elämystä, jonka aikana siivousyritys tekee asiakkaan kotona suursiivouksen. Rentouttavan hotelliyön jälkeen asiakas voi palata puhtaaseen kotiinsa, josta on tehty entistä turvallisempi siivoamalla pois pinnoilta lian, pölyn, ja mahdolliset virukset. Kun puhtaus rinnastetaan turvallisuuteen, pakettia voi myydä korkeaan hintaan. Välikätenä toimiva yritys pyrkii puolestaan ostamaan uusintavaa työtä niin halvalla kuin mahdollista käyttämällä hyväkseen kapitalismin sukupuolitettuja ja rodullistettuja hierarkioita.

Taloudellisia resursseja omaavat henkilöt luottavat uusintavan työn ulkoistamiseen vapauttaakseen aikaa itselleen, oli kyse sitten siivoustyöstä tai ruuan valmistuksesta. Esimerkiksi näin kotityöntekijöiden työnantajat puolestaan ulkoistavat yhä isomman osan uusintavasta työstä näiden vastuulle. Usein siirtolaistaustaisille kotityöntekijöille tämä on tarkoittanut lisääntyntä työmäärää: siivoamisen ohella heidän odotetaan laittavan ruokaa ja hoitavan lapsia.

Siirtolaistaustaisten kotityöntekijöiden kohdalla pandemia on lisännyt työn teon ris-

kialttiutta. Haastattelemiamme kotityöntekijöitä on vaadittu tulemaan töihin, vaikka työnantaja tai työnantajan perheenjäsen on sairastanut kotona. Usein kotityöntekijöille ei ole edes kerrottu etukäteen, että paikalla on sairastava ihminen, vaan he ovat saaneet huomata sen vasta saapuessaan töihin. Jos taas työntekijät itse ovat sairaana, työnantajat pyytävät heitä jäämään kotiin. Tämä näyttäytyy pikemminkin huolena työnantajan omasta terveydestä, kun samaa huomaavaisuutta ei osoiteta työntekijälle työnantajan sairastaessa.

Kotityöntekijät riskeeraavat oman terveytensä toisten kodeissa turvataksaan ensisijaisesti työnantajensa elämää ja terveyttä. Samaan aikaan heidän on kuitenkin turvattava oma toimeentulonsa. Tämä on hankalaa siksi, että usein heillä on epävarmoja työsopimuksia kuten nollatuntisopimuksia. Jos keikkoja jää tekemättä, usein myös palkka jää saamatta. Ruotsalaisessa mediakeskustelussa on tuotu esiin, että merkittävä osa hoivakotien koronakuolemista Ruotsissa olisi ollut estetävissä, jos hoitajien työtä ei olisi pirstottu eri hoivakotien välille (Heinä 2020). Nyt silputtu työsopimuksilla työskentelevät hoitajat ovat taloudellisesti riippuvaisia moniin eri hoivakoteihin sijoittuvista työsopimuksista. Kun hoivatyöntekijät liikkuvat työpaikasta toiseen huonoilla työehdoilla ja usein ilman palkallista sairauslomaa, työhöntulo lievästi sairaana on usein ollut miltei ainoa vaihtoehto.

Oma erityiskysymyksensä on tilapäisellä oleskeluluvalla maassa oleskelevat. Kuten kaikkiin muihinkin työntekijöihin, myös siirtolaistaustaisiin työntekijöihin on kohdistunut COVID-19-pandemian aikana lomautuksia ja irtisanomisia. Pandemia-ajan poikkeukselliset työolosuhteet tuottavat tilapäisellä oleskeluluvalla Suomessa asuvien siirtolaistyöntekijöiden näkökulmasta kohtuutonta epävarmuutta, sillä heidän maassaolonsa yhtenä ehtona on ansaittujen tulojen määrä: tulojen menetys saattaa tarkoittaa heille oleskeluoikeuden menettämistä. Oleskeluoikeuden menettämiseen johtava ansioiden

menetys on siis tehokas ”kannustin” sairaana työskentelyyn. Toisin sanoen oleskelulupajärjestelmän tuottama tilapäisyys ja haavoittuvuus korostuu pandemiaolosuhteissa.

ARVOTTOMAT JA ARVOKKAAT ELÄMÄT

Pandemiaan liittyvissä keskusteluissa tulee näkyviin se, miten rodullistettuja elämiä myös arvotetaan eri tavoin. Yksien elämä ja terveys näyttää arvokkaampana kuin toisten. Yhtäältä pandemiassa toistuu se armottomuus, joka liittyy kapitalismin ahtaassa kehityksessä järjestettyyn uusintavaan työhön, jossa arvona näyttää voiton maksimointi ja kustannusten minimointi. Toisaalta kyse on myös siitä, että joidenkin ihmisten mahdollisuutta oman terveytensä vaalimiseen ei nähdä yhtä arvokkaana kuin toisten. Kuten Hage (2016) toteaa, nykyisessä globaalikapitalismissa rasismi manifestoituu paitsi siirtolaistaustaisten työntekijöiden riistossa myös ei-toivotun turvapaikanhakijan hahmossa, joka toimii metonymiana korvattavissa olevalle väestölle.

Yksi esimerkki kulujen minimoinnin logiikan ahtaista rajoista elämää ylläpitävälle työlle on se, miten oikeudelliset rakenteet yhdistyvät yritystoimintaan turvapaikanhakijoiden asumisen ja arjen organisoimisessa. Niin kutsuttuja vastaanottopalveluita myyviä yrityksiä on aiemminkin kritisoitu siitä, minkälaiset standardit niiden tarjoamat ”palvelut” asettavat elämälle. Kun etäisyyden pitäminen annettiin yleiseksi ohjeeksi keväällä 2020, vastaanottokeskuksissa asuvilla ei ollut tätä mahdollisuutta: vastaanottokeskuksiin asutetut ihmiset kertoivat tilanahtaudesta, yhteisruokailuista ja jopa saippuan puutteesta ja vaativat turvallisempia asumisolosuhteita.

Vastaanottokeskusten suurin ongelma ei kuitenkaan ole vastaanottokeskusten kestämissä olosuhteissa poikkeusaikoina, vaan siinä että olemme hyväksyneet vastaanottokeskukset osaksi normaalia. Olemme

hyväksyneet, että elämän ylläpitäminen on osalle ihmisistä mahdollista vain laitoksessa. Elämää ylläpitävä työ kohdistuu näin ollen pelkkään ”paljaaseen elämään” eli hengissä pysymiseen vailla takeita arvokkuudesta. Laitokseen tai leiriin sijoitetut elämät ovat myös niitä, joiden kohdalla hengissä pysymisen ehdoista joustetaan poikkeusolosuhteissa ensimmäisenä. Jos elämää ylläpitävä työ ja sen täyttämät tarpeet, toisin sanoen meidän kaikkien inhimillisyys, olisivat eri maantieteellisiltä alueilta tulevien ihmisten kohtelemisen lähtökohta rajojen ylläpitämisen sijaan, tällaisia laitoksia ei olisi. Se, että laitos ja laitospelämään kuuluva suojattomuus on hyväksytty osaksi yhteiskunnallista normaalia, kytkeytyy rodullistamisen monisyiseen vyyhtiin: alkuperä ja siitä todistavat dokumentit tai niiden puute luonnollistavat eriarvoisen kohtelun.

Rasismien ja rodullistamisen kautta tuotettu eriarvoisuus julkisessa keskustelussa tuli käsinkosketeltavaksi, kun eräs vastaanottokeskuksen lähellä sijaitseva marketti päätyi ilmoittamaan poliisille kaupassa asioivista turvapaikanhakijaksi oletetuista ihmisistä karanteenirikoureina. Samaan aikaan, kun vastaanottokeskuksen laitosolosuhteet vaaransivat ihmisten terveyden, heihin kohdistui myös poikkeuksellinen sosiaalinen kontrolli ja objektifointi. Esimerkiksi Yle uutisoi kriittistä ”vastaanottokeskuksen asukkaista tehdyistä havainnoista” (YLE 6.5.2020). Vastaava rasistinen syntipunkkilogiikka toistui keskustelussa, joka liittyi Suomen somalitaustaisten keskuudessa todettuihin koronatartuntoihin. Sen sijaan että julkisuudessa ilmaistu huoli olisi kohdistunut siihen, minkälaiset olosuhteet altistavat tartunnoille, se alkoi tuottaa avoimen rasistisia julkituloja. Yhtäältä viruksen leviämiseen on liittynyt paljon pohdintaa siitä, miten me kaikki olemme uhka toisillemme ja minkälaista epäilyä ja kontrollin kulttuuria eristäytymisohjeiden kanssa eläminen tuottaa. Samaan aikaan riskikäyttäytymisen ja rikkurien tunnistaminen ja käyttäminen kietoutuvat rodullistamiseen ja rajoihin. Yhteiskunnan ro-

dullistettuja jakolinjoja havainnollistaa hyvin se, ollaanko tartuntatapeuksissa huolissaan yksilön tai ryhmän terveydestä ja hyvinvoinnista, ja annetaanko heidän suojella itseään – vai siitä, minkälaisen uhan sairastunut muodostaa ”meidän” hyvinvoinnillemme.

Esimerkeistä hahmottuu rasistinen ja kolonialistinen tulkintakehys, joka on aina narsistinen (Lugones 2003). Tämän tulkintakehysten läpi nähdylle *toiselle* ei suvaita itsenäisyyttä. Rodullistettu toinen muotoutuu eksoottiseksi objektiksi mielikuvien maantieteessä, joka jakautuu tuttuun tilaan (meidän) ja tuntemattomaan tilaan (toisten/heidän) (Spelman 1988).

RIIPPUVUUS SIIRTOLAISTYÖVOIMASTA

Viimeistään pandemia ja siihen liittyvien liikkumisrajoitusten seuraukset ovat osoittaneet, miten monella tasolla eurooppalaiset yhteiskunnat ovat riippuvaisia siirtolaisten työvoimasta. Tästä kertoo esimerkiksi keskustelu maatalouden työvoimapulasta ja maatalouden kausityöntekijöiden liikkumisen mahdollistaminen poikkeusoloissa. Kun matkustamista kansallisten rajojen yli on rajoitettu pandemian aikana, liikkuminen on mahdollistettu tietyille kolmansien maiden kansalaisille. Yksi keskeisistä perusteista kolmansien maiden kansalaisten rajan ylittämiseksi on ollut työvoiman takaaminen niin sanottuun välttämättömään työhön. Poikkeuksen mahdollistavassa lainsäädännössä määriteltiin, että ”välttämätön ja perusteltu syy [on], esimerkiksi yhteiskunnan toimivuuden tai huoltovarmuuden kannalta merkittävä työ, jonka toteuttaminen edellyttää toisesta maasta saapuvan henkilön tai henkilöiden työsuoritusta eikä työ siedä viivästystä” (Rajavartiolaitos 24.8.2020, ks. myös Valtioneuvosto 6.4.2020).

Samalla kun julkisessa keskustelussa siirtolaistaustaisten työntekijöiden työvoima nähdään välttämättömänä yhteiskunnan toi-

mivuuden turvaamiseksi, kausityöntekijöiden matkat Suomeen ja oleskeluluvat jäävät työntekijöiden itse maksettaviksi. Lisäksi monet työntekijöistä velkaantuvat jo ennen Suomeen tuloaan, koska työsuhteiden solmiminen tapahtuu työntekijöitä laskuttavien rekrytointifirmojen kautta. Vaikka välityspalkkioiden periminen työntekijöiltä on vastaan ILO:n sopimuksia, osa valtioista kuten Ukraina ja Thaimaa eivät ole ratifioineet niitä. Ei myöskään ole epätavallista, että työntekijät päätyvät huijareiden käsiin, jotka tarjoavat välttösopimuksia ja väärennettyjä kausityöehtoja. Toisin sanoen riskit ja kustannukset eivät tule kuluttajien ja tuottajien maksettavaksi Suomessa, vaan ne ulkoistetaan siirtolaistyöläisille. Lisäksi työ toisessa maassa edellyttää useimmiten oman elämän ja omien ihmissuhteiden laittamista katkolle. Tämä antaa osviittaa siitä, minkälaisia kamppailuja siirtolaistyöntekijät käyvät omien elämiensä uusintamiseksi samalla kun he saapuvat Suomeen uusintamaan ”suomalaista elämää” ja ”suomalaista marjakesää”. Kausityö maataloudessa tarkoittaa yleensä pitkiä päiviä ja sääolosuhteiden sanelemia, ennakoimattomia öisiä työvoroja syrjäseudulla huonojen kulkuyhteyksien päässä. Marjanpöimijoina ja muussa maataloustyössä työskentelevät ovat kertoneet myös miltei elinkelvottomista asuinolosuhteista sekä työsopimukseen kirjattua, jo valmiiksi matalaa palkkaa pienemmiksi jääneistä ansioista. Rärkeimpiä esimerkkejä työoikeuksien polkijoista on helmikuussa 2020 ihmiskaupasta tuomittu suomalainen yhtiö, jossa 26 thaimaalasta marjapöimijää olivat työskennelleet 12-15 tuntisia päiviä käytännössä palkatta (YLE 26.2.2020). Myös Suomessa työskennelleet ukrainalaiset ovat kertoneet järjestelyistä, joiden avulla poiketaan työehtosopimusten mukaisesta palkasta (Krivonos 2020).

Oma kysymyksensä on siirtolaistyöntekijöiden turvallisuus covid-19-pandemian aikana. Keskusteluissamme maatalouden siirtolaistyöntekijöiden kanssa tuli selväksi, ettei karanteenia oltu vaadittu siitä syystä,

että kausityön ei katsottu sietävän lykkäämistä. On mahdollista, että myös ahtaat asuinolosuhteet ovat edistäneet viruksen leviämistä. Monilla ei ole ollut mahdollisuutta karanteeniin eikä etäisyyksien pitämiseen osittain siksi, että ahtaat asuinolosuhteet eivät sitä mahdollista mutta myös siksi, että työsopimukset ja riippuvaisuus työstä saadusta tuloista eivät anna mahdollisuutta jäädä työstä pois. Transnational Social Strike Platform (2020) kuvaa rakenteellista ongelmaa: ”Kriisi osoittaa, että se, mikä on turvallista pääomalle, ei ole turvallista siirtolaistyöntekijöille.”. Keskeistä ei siis ole alipalkkattujen siirtolaistyöntekijöiden elämien ylläpitäminen, vaan jatkuvan työvoiman saatavuuden takaaminen.

Esimerkeissä korostuu siirtolaisten työpanoksen merkitys. Ilman tuota työpanosta ”suomalaista” yhteiskuntaa ei pystyttäisi uusintamaan. Suomessa oleva työvoima ei takaa näiden sektoreiden jatkuvuutta ja ylläpitämistä, vaan muualta tulevien kausityöläisten työpanos on välttämätöntä. Mansikan taimien istuttaminen ja perunannosto ovat aiemminkin olleet siirtolaistyöntekijöiden käsissä. Yleiset liikkumisen rajoitukset suuntasivat kuitenkin uudella tavalla huomion siihen, miten riippuvaisia olemme muualta tulevasta, halvemmaksi hinnoitellusta työvoimasta. Rajojen sulkeminen samalla kun rajajärjestelmä pysyi huokoisena, päästään läpi valittuja siirtolaistyöntekijöitä, kertoo siitä, miten siirtolaisten työvoima on kapitalistisen yhteiskuntien keskiössä – ilman työvoiman rajoja ylittävää liikkuvuutta kapitalismi rappeutuisi nopeasti. Kuten Cedric Robinson (1983, 23) toteaa ”modernin Euroopan historiassa ei ole koskaan ollut ajankohtaa, jolloin siirtolaisten ja/tai maahanmuuttajien tekemä työ ei olisi ollut merkittävä osa eurooppalaisia talouksia”.

Keskustelu välttämättömästä työstä on myös tuonut esiin sen, kuinka taitoa ja kyvykkyyttä tuotetaan ja muokataan ja millainen riski näiden kykyjen ja työn sosiaalisen arvon välillä vallitsee. Taitojen ja kykyjen muovaaminen on työn arvottamiselle ja rahalliselle ar-

volle keskeistä. Feministiset tutkijat ovat kritisoineet inhimillisen pääoman teoriaa siksi, että se on kykenemätön selittämään, miksi ”naisten kyvyt” ja niiden rahallinen arvo miehiin verrattuna systemaattisesti aliarvioidaan. Inhimillisen pääoman teoriaa on myös arvosteltu marxilaisesta näkökulmasta, sillä se ohittaa olennaisella tavalla pääoman logiikan ja sen perustavanlaatuisen riippuvuuden eriarvoisuudesta eikä pidä lähtökohtanaan ihmispääomaa omistavien työntekijöiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia vapaille markkinoilla.

Työn luokittelussa alemman ja korkeamman vaatimustason töihin ei ole kyse koulutuksesta tai muualla saadusta taidoista, vaan lähinnä työntekijän ruumiillisista ja sosiaalisista piirteistä. Kyvyt politisoidaan konfliktissa työn kontrollista, ja alemman vaatimustason luokittelua käytetään naisten, siirtolaisten ja ei-valkoisiksi rodullistettujen ihmisten tekemän työn arvon aliarvioimiseksi. Tarkoituksenmukaiset kyvyt marjojen poimimiseksi tarkoittavat lähinnä raskaan fyysisen työn ja huonon palkan hyväksymistä.

Tämä on mahdollista, koska monet ulkomaalaiset jäävät juridisesta statuksestaan johtuen hyvinvointivaltion suojamekanismien ulkopuolelle. Yllä mainitut esimerkit osoittavat pitkään olemassa ollutta tosiseikkaa: täysin rajattuja yhteiskuntia ei ole olemassa.

Rajojen tarkoitus ei ole estää liikkuvuutta vaan suodattaa ja ohjata sitä. Voimme Nasreddin kollektiivia (Jitlina et al. 2020) mukaillen nähdä kansallisvaltion ruumiina, jota hoivataan siirtolaisten voimin. Siten tärkeänä ei näyttäytyä ainoastaan ruuantuotannon turvaaminen ja erilaisten tilojen siivoaminen, vaan myös näennäisesti toimivan Pohjoismaisen hyvinvointivaltion uusintaminen.

VOITONTAVOITTELULLE
ALISTEISESTA ELÄMÄSTÄ
KIELTÄYTYMINEN

Riskien sälyttäminen rodullistamalla toiseuteuille, pienellä palkalla tai palkatta työskenteleville, usein naisille tai naisoletetuille näyttäytyy hyväksyttävänä, koska sukupuolen ja rodullistamisen avulla tuotetut erot otetaan usein annettuina. Sukupuoli- ja rotumytologioiden erityisominaisuus on saada meidät uskomaan perustavanlaatuisiin eroihin, joiden avulla ruumiita arvotetaan eri tavoin. Seurauksena on, että sukupuolen, rodun ja siihen sisältyvän oikeudellisen statuksen myötä alistettujen työpanos tulee osaksi normaalia järjestystä, jossa riisto ja väkivalta sulautuvat toisiinsa (Bhattacharyya 2018). Esimerkkimme osoittavat myös sen, minkä Fanon (1968) ja ennen häntä W.E.B. Du Bois (1903) ovat todenneet: rodullistaminen vie ihmiseltä puhumisen kyvyn ja sallii hänen esiintyä sosiaalisessa maailmassa ainoastaan ”ongelmana”. Näin ollen rasistinen viitekehys toimii kontrollin muotona, joka mykistää häiriköksi ja tunkeilijoiksi mielletyt ihmiset.

Vaikka covid-19-pandemia on korostanut sukupuolittuneita ja rodullistettuja hierarkioita sekä patriarkaalisia ja rasistisia hyväksikäytön ja alistuksen jatkumaita, haluamme korostaa, että nämä asiat eivät ole uusia, saati vastaansanomattomia. Hyväksikäyttöä ja alistusta ei ole vain hiljaisesti hyväksytty. Erilaiset kieltäytymiset ja kapinat sekä yritykset organisoida elämää ylläpitävää työtä uusin tavoin ovat osa covid-19-pandemiaa.

Pandemia ja sen aikana esiin tulleet yhteiskunnallisen elämän ristiriidat liittyvät ainakin kahteen toisiinsa linkittyvään poliittiseen kamppailuun. Pandemian torjumistoimenpiteet ovat nostaneet kansallisvaltion toiminnan näennäiseksi perusyksiköksi, esimerkkinä valtion rajojen osittainen sulkeminen.

Kansallisvaltioajattelu tarjoaa osaltaan alustan rasistiselle syyttelylle tuottamalla ”meidän” ja ”muiden” ideologiset kategoriat. On kyettävä samaan aikaan puuttumaan tällaisen ulossulkevan ajattelun vahvistumiseen mutta myös arvioimaan kokonaisvaltaisesti, missä määrin ihmisten alkuperään liittyvä eriarvoistaminen on osa yhteiskunnallista normaalia. Rakenteellisen rasismien näkökulmasta tehty pandemia-analyysi korostaa poliittista jännitettä suljetun hyvinvointivaltion ja sen ulkopuolelle sijoittuvan yhteiskunnan välillä. Kun siirtolaisista tulee kansallisvaltion diskurssissa välttämättömiä työntekijöitä, jankutus kansallisvaltion rajoista osoittautuu tyhjäksi puheeksi. Nationalismi ei pandemian iskiessä kykene turvaamaan edes kansalaisiaan, mikä osoittaa kansallisvaltiota korostavien ideologioiden haitallisuuden niin ulkopuolisiksi mielletyille kuin kansaan sisällytetyillekin.

Toiseksi kamppailu koskee tapaa, jolla järjestämme elämää ylläpitävää työtä ylipäänsä ja kieltäydymme tulemasta voittoa tavoittelevan työn ohjailmiksi. Pandemia-aika korostaa, kuinka absurdeilla tavoilla elämää ja yhteiskuntaa uusintavaa työtä järjestetään. Kriisi on tilaisuus ajatella työn järjestäminen toisin ja se voi siten toimia kipinäna uusien kamppailujen muodostumisessa. Uusintavan työn järjestämisen pitää muuttua kokonaisvaltaisesti.

Pandemian aikana olemme nähneet esimerkkejä perinteisistä työkamppailuista mutta myös uudenlaisia yrityksiä keskeyttää ja muuttaa vallitsevaa tapaa järjestää uusintavaa työtä. Esimerkiksi Helsingin Seudun Liikenteen työntekijät vaativat menestyksellisesti käytäntöjen muuttamista turvallisempien työolosuhteiden luomiseksi (Yle 13.3.2020). Sairaanhoidajien palkkatason nostamiseksi tehty kansalaisaloite sai muutamassa viikossa yli 50000 kannattajaa. Sairaanhoidajien ja lähihoitajien ammattiliitot aloittivat samalla neuvottelut uudesta työehtosopimuksesta ja palkan korotuksista (Tehy 2020a; Tehy 2020b). Sen sijaan, että sota- ja uhrikelikuvien painotettiin terveysalan työntekijöiden kohtaavan

koronaviruksen ”eturintamassa”, tärkeintä olisi korostaa heidän asemaansa työntekijöinä, joiden oikeuksiin kuuluvat turvalliset työolot ja työn vaatuvuutta vastaava palkka.

Kumouksellisella toiminnalla on arvo silloinkin, kun se ei suoraan johda käytäntöjen muutokseen. Joensuun säilöönottokeskuksen asukkaat aloittivat nälkälakon vastalauseena heidän vangitsemisensa absurdiudelle ja vaativat oikeutta turvallisiin elinolosuhteisiin. Säilöönotto tehdään ”maastapoistamisen turvaamiseksi”. Pandemian sulkiessa rajat ihmisten asuttaminen vankilamaisissa olosuhteissa korosti säilöönötettujen oikeudetonta tilaa ja rajajärjestelmän mielivaltaisuutta. Vaikka Suomen hallitus ei seurannut suosituksia vankilamaisien olosuhteiden purkamisesta pandemian aikana, nälkälakko antoi meille opetuksen: rodullistamiseen sisältyvä juridinen luokittelu saa vangitsemisen vaikuttamaan ”järkevältä”,

kun hyväksytään, että ihmisten liikkumisen-vapaus on suoraan ja luonnollisesti kytköksissä heidän alkuperäänsä.

Palkankorotukset tai rajajärjestelmän inhimillistäminen eivät kuitenkaan riitä kamppailussa elämää ylläpitävän työn uudelleenjärjestämiseksi. Yhteiskunnallinen järjestys ei muutu vanhaa viilaamalla, eikä uutta järjestystä tulla koskaan ojentamaan meille. Pääoman vastaisessa kamppailussa tarvitaan monimuotoisia, feministisiä ja antirasistia aloitteita. Vaikka uusintavan työn merkitystä vähätellään edelleen jatkuvasti, vaihtoehtoja luovat avaukset tehdään nimenomaan elämää luovan työn parissa ruohonjuuritasolla. Uusien aloitteiden muutosvoiman mittaa lopulta niiden kyky haastaa arvontuotannon logiikka, toimia pohjana arkipäivän uudistamiselle sekä kasvattaa yhteistä voimaa ja luovuutta.

VIITTEET

- Bhattacharyya, Gargi (2018) *Rethinking Racial Capitalism: Questions of Reproduction and Survival*. London: Rowman & Littlefield International, Ltd.
- WHO (2020) COVID-19: ”new normal”. Retrieved from <https://www.who.int/westernpacific/emergencies/covid-19/information/covid-19-new-normal>
- CNN 2.10.2020: Our New Normal, in pictures. Saatavilla: <https://edition.cnn.com/2020/05/20/world/gallery/new-normal-coronavirus/index.html>
- Du Bois, W.E.B. (1903) *The Souls of Black Folk*. Chicago: A. C. McClurg & Co.
- Fanon, Franz (1986) *Black Skin, White Masks*. London: Pluto Press.
- Federici, Silvia (2012) *Revolution at Point Zero: Household, Reproduction and Feminist Struggle*. Oakland, CA: Common Notions/PM Press
- Fraser, Nancy (2017) ”Crisis of Care? On the Social-Reproductive Contradictions of Contemporary Capitalism”. Teoksessa Tithi Bhattacharyya, *Social Reproduction Theory: Remapping Class, Recentering Oppression*, London: Pluto Press, s. 21–36.
- Fortunati, L. (1995) The arcane of reproduction: Household, prostitution, labor and capital. *Autonomea*.
- Glenn, E. (1992). From Servitude to Service Work: Historical Continuities in the Racial Division of Paid Reproductive Labor. *Signs*, 18(1), 1–43.
- Hage, Ghassan (2016) ”Recalling Anti-Racism.” *Ethnic and Racial Studies* 39 (1): 123–33.
- Hall, Stuart (2019) Mitä on tekeillä? Esseitä vallasta, uusliberalismista ja monikulttuurisuudesta. (toim. Lehtonen, M ja Löytty, O) Tampere: Vastapaino.
- Heinä, H. (2020) ”När äldrevård inte får kosta blir det så här”. *Aftonbladet*. 16.4.2020. Luettu 1.9.2020. <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/6jRgbo/nar-aldrevard-inte-far-kosta-blir-det-sa-har>
- hooks, bell (1984) *Feminist Theory – From Margin to Center*. Boston: South End Press.
- Jitlina, O., Kangas, A., Krivonos, D., Pascucci, E., & Tereshkina, A. (2020). Escaping a migrant metropolis: Post-Soviet urbanization through the art project Nasreddin in Russia. *City*. <https://doi.org/10.1080/13604813.2020.1781403>
- Krivonos, Daria (2020) Ukrainian farm workers and Finland’s regular army of labour. *Raster.fi* 30.04.2020.

- <https://raster.fi/2020/04/30/ukrainian-farm-workers-and-finlands-regular-army-of-labour/>
- Rajavartiolaitos (2020) ”Rajavartiolaitoksen ohjeistus matkustajille maahantuloa koskien” 24.8.2020 saatavilla https://www.raja.fi/ajankohtaista/ohjeet_rajanylitykseen
- Robinson, Cedric J. (2005 [1983]) *Black Marxism: The Making of the Black Radical Tradition*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Spelman, Elisabeth (1988) *Inessential Woman: Problems of Exclusion in Feminist Thought*. Boston: Beacon.
- Tehy (2020a) ”Vetoomus maan hallitukselle.” 27.5.2020. Luettu 2.9.2020. https://www.tehy.fi/sites/default/files/vetoomus_maan_hallitukselle.pdf
- Tehy (2020b) ”Tehy ja SuPer: Sote-sopimus tulee ja kikyht lähtevät – kunta-alan neuvottelutulos hyväksytty.” 28.5.2020. Luettu 2.9.2020. <https://www.tehy.fi/fi/mediatiedote/tehy-ja-super-sote-sopimus-tulee-ja-kikyht-lahtevat-kunta-alan-neuvottelutulos>
- The Marxist Feminist Collective (2020) *On Social Reproduction and the COVID-19 Pandemic*. *Spectre Journal*. <https://spectrejournal.com/seven-theses-on-social-reproduction-and-the-covid-19pandemic/?fbclid=IwAR1fjnMe165HsO1fue9ZCSBnm2iedMIb0Z0zJwLPOYLprAPRnPy2NVVUEY> Luettu 16.10.2020
- Tilastokeskuksen PX-Web tietokanta (2018) ”Kotitalousvähennykseen oikeuttavien kustannusten bruttomäärä (TVL 127 c §)”. Luettu 3.4.2016.
- Tilastokeskus (2011) ”Työssäkäynti 2011. Ammatti ja sosioekonominen asema”. Helsinki: Tilastokeskus.
- Transnational Social Strike Platform (2020) ”Statement on the Transnational Initiative and the Coronavirus Crisis” <https://www.transnational-strike.info/2020/04/18/statement-on-the-transnational-initiative-and-the-coronavirus-crisis/>
- Valtioneuvosto 6.4.2020: ”Linjaus välttämättömiin työtehtäviin tulevien työntekijöiden maahantulosta valmistunut” saatavilla <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/linjaus-valttamattomien-tyotehtavien-maahantulos-ta-valmistunut>
- Yle 6.5.2020: ”S-ryhmä ilmoitti poliisille vastaanottokekuksen asukkaista – Turvapaikanhakijat ovat rikkoneet koronakaranteenia Espoossa”. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-11337656>
- Yle 19.3.2020: ”Life in the time of coronavirus: The new normal?” Saatavilla <https://areena.yle.fi/audio/1-50426181>
- Yle 13.3.2020: ”Koronasta huolestuneet HSL:n bussikuskit toivovat, että matkustajat eivät käytä etuovia eivätkä osta lippuja kuljettajilta” Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-11254744/>
- Yle 26.02.2020: ”Hovioikeus alensi hankasalmelaisen marjayrittäjän ihmiskaupattuomiota – 26 thaimaalaisista marjanpoimijaa työskenteli käytännössä lähes palkatta”. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-11228464>